

Prof. dr Snežana BRKIĆ
Pravni fakultet Univerziteta
u Novom Sadu

Pregledni članak
UDK: 343.10
Primljeno: 15. novembra 2016. god.

SKRAĆENI I OPŠTI KRIVIČNI POSTUPAK I NJIHOVE TRANSFORMACIJE

U fokusu ovog rada nalaze se razmatranja o mogućnostima transformacije skraćenog postupka u opšti krivični postupak i obrnuto. Zakonik o krivičnom postupku ne izjašnjava se eksplicitno o takvim transformacijama, ali iz nekih njegovih odredaba proizlazi takva mogućnost, kao i intencija da to bude što jednostavnije. Do transformacije skraćenog postupka u opšti krivični postupak može da dođe pre podizanja optužnog predloga, posle započinjanja glavnog pretresa, kao i posle završetka glavnog pretresa. Posebna pažnja posvećena je takvoj transformaciji postupka posle započinjanja glavnog pretresa. Nakon osvrta na zakonske odredbe iz kojih proizlazi takva mogućnost, ukazano je na neke stvarne ili prividne prepreke, koje stoje na tom putu: naziv i obavezna sadržina optužnog akta, oblik sudske kontrole optužnog akta i stvarna nadležnost suda. Autor iznosi sopstveno viđenje tih problema i predlaže načine njihovog rešavanja. Dileme postoje i u pravcu promene opšteg krivičnog postupka u režim skraćenog postupka. To pitanje se može problematizovati u četiri slučaja: 1) razmimoilaženje tužilaštva i suda u pogledu pravne kvalifikacije dela; 2) obustava postupka za delo koje povlači opšti postupak u spojenim predmetima; 3) izmena činjeničnog opisa dela u toku glavnog pretresa i 4) promene procesnog zakonodavstva.

Ključne reči: skraćeni postupak, opšti krivični postupak, transformacija krivičnog postupka, izmene optužnog akta.

1. Uvodna razmatranja

Ideja unifikovane krivične procedure pripada prošlosti. Savremena procesna zakonodavstva karakterišu napori u pravcu produbljene diferencijacije. U prilog tome govore tri argumenta: načelni, istorijski i pragmatički.¹ O diferencijaciji krivičnoprocesnih formi² možemo govoriti samo onda kada krivično suđenje nije uniformno u svim slučajevima. Diferencijacija, stoga, podrazumeva koegzistenciju najmanje dve krivičnoprocesne forme, koje se po nečemu razlikuju. Najčešće je reč o tome da opšti model varira pod određenim uslovima, na određeni način i do određenih granica. S obzirom na činjenicu da li je procesna forma ustanovljena kao pravilo ili kao izuzetak, ona može biti opšta ili posebna. Opšta forma je namenjena suđenju u svim slučajevima koji nisu izuzeti od nje i učinjeni podložnim posebnim pravilima. U opštoj procesnoj formi u našem pravu sudi se punoletnim učinocima krivičnih dela za koja je propisana kazna zatvora preko osam godina. Posebne procesne forme predstavljaju odstupanja od opšte forme, zasnovana na osobenim osnovima i motivisana posebnim ciljevima. Diferencijalni momenat mora da bude prisutan u najmanje dve ravni: osnovu i strukturi procesne forme. Dakle, da bi odstupajuće odredbe o nekom postupanju imale karakter posebne krivičnoprocesne forme, one moraju imati specifičan osnov i specifičnu strukturu. Ako to nije slučaj, radi se o procesnim varijabilitetima.³ Osnov posebne krivičnoprocesne forme predstavlja odlučujući razlog njenog stvaranja, kojeg možemo tražiti u osobenostima procesnog objekta, subjekta ili krivične sankcije.⁴ Posebne krivičnoprocesne forme mogu imati jedan ili više specifičnih osnova. Oni mogu biti jedini, pretežni ili dopunski

- 1 Više o tome: Brkić, S., (2004), Racionalizacija krivičnog postupka i uprošćene procesne forme, Novi Sad, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, 156-161.
- 2 Iz pojma krivičnog postupka kao osnovnog pojma opšteg dela krivičnog procesnog prava, može se izvesti poseban i njemu subordiniran pojam u okviru posebnog dela krivičnog procesnog prava. Mi smo se odlučili da to bude pojam krivičnoprocesne forme. Koristićemo ga kao oznaku za prepoznatljiviji način oblikovanja krivičnoprocesnog odnosa, a u tom smislu određujući su osnovni procesni elementi: procesne funkcije, procesni subjekti, objekat procesa, uslovi zasnivanja i ciljevi procesa. Dok osnovni pojam (krivični postupak) odgovara na pitanje šta, poseban pojam (krivičnoprocesna forma) odgovara na pitanje kako (Brkić, S., (2013), Krivično procesno pravo II, Novi Sad, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, 3-5).
- 3 Više o procesnim varijabilitetima vid. kod Brkić, S., (2004), Racionalizacija krivičnog postupka i uprošćene procesne forme, Novi Sad, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, 144.
- 4 Više o tome Brkić, S., (2013), Krivično procesno pravo II, Novi Sad, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, 11-14.

osnovi. Specifičan osnov povlači za sobom i specifičnu procesnu strukturu, koja takođe predstavlja bitan element procesne diferencijacije. Strukturu procesa u dinamičkom smislu čini njegov hronološki presek, iz kojeg su vidljive odgovarajuće celine (procesni stadijumi i faze), kojima pečat daju karakteristični posebni ciljevi. U skladu sa njima, u tim se celinama na specifičan način konkretizuju, kombinuju i transformišu procesne funkcije, subjekti, objekti i relevantne pravne činjenice njihovog zasnivanja, razvoja i prestanka. Specifičnost procesne strukture posebnih krivičnoprocesnih formi može počivati na izostavljanju (a eventualno i dodavanju) određenih procesnih stadijuma ili faza ili bitnoj modifikaciji postojećih.⁵

S obzirom na manji stepen složenosti procesne strukture u odnosu na opštu formu, postoje posebne uprošćene krivičnoprocesne forme, koje se ustanovljavaju sa ciljem ubrzanja krivičnog postupka i ekonomisanja kadrovima, vremenom i sredstvima. Naime, diferenciranje, pre svega, može ići u pravcu uprošćavanja forme postupanja za lakše, jednostavnije, nesporne slučajeve, bez naročitih teškoća u dokazivanju i bez potrebe za naročitim formalnostima.⁶ Zakonodavac tu polazi od principa razmene „jednostavno za jednostavno“. Traganje za uprošćenim procesnim formama računa na prilagodavanje stepena angažovanosti organa krivičnog pravosuđa značaju i težini krivičnog dela, kao i stvarnoj potrebi za njihovim radom zavisno od stanja činjenične i dokazne građe i držanja procesnih subjekata u toku postupka. Smanjenjem ulaganja u slučajevima koji to opravdavaju, može se postići značajan efekat rasterećenja pravosudnih organa. Samo u takvim uslovima, oni se mogu u potpunosti posvetiti suđenju svih ostalih, težih, značajnijih i složenijih predmeta, u kojima bi bila nedopustiva bilo kakva odstupanja od opšte procesne strukture i dominantnih procesnih načela.

Oblikovanje posebnih krivičnoprocesnih formi počiva na ideji većeg fleksibiliteta, koja je u funkciji uspešnijeg ostvarivanja ciljeva krivičnog postupka. Ta ideja je došla do izražaja kako u načinu iniciranja, tako i u strukturi posebnih krivičnih postupaka. Ona treba da zadobije odgovarajuće mesto i po pitanju transformacije⁷ iz jedne u drugu formu postupanja. Izbor između više

5 Ibidem, 14-15.

6 Načelno posmatrano, ne bi bilo isključeno ni uslozljavanje postupka za teže, stvarno ili pravno komplikovanije i spornije slučajeve, sa otežanim dokazivanjem i potrebom pružanja dodatnih garancija. Pri tome bi opšta krivičnoprocesna forma ostala rezervisana za tipična, prosečna krivična dela. U dosadašnjem razvoju krivičnog procesnog prava takve krivičnoprocesne forme nisu zabeležene.

7 Transformacija (lat. *transformatio*) označava pretvaranje, preobražavanje, preinačavanje, preobličavanje; preuobličanje, preuobličenosť (Vujaklija, M., (1980), Leksikon stranih reči i izraza, Beograd, Prosveta, 926).

različitim postupaka koji dolaze u obzir treba obaviti što ranije. Pri tome, jednom učinjen izbor ne bi trebalo da predstavlja prepreku za vraćanje u opštu ili neku drugu uprošćenu proceduru, ukoliko se to pokaže celishodno ili čak neophodno sa stanovišta naknadno sagledane (ne)ispunjenosti zakonskih uslova. U tom smislu su i preporuke seminara u Helsinkiju.⁸ Do kog momenta u razvoju postupka će biti otvorena mogućnost iniciranja uprošćene krivičnoprocesne forme, kao i mogućnost njene transformacije u opšti ili neki drugi poseban postupak, zavisi od vrsta pojedinih procedura. Na to može uticati i način regulisanja opoziva saglasnosti pojedinih procesnih subjekata, kao i rokovi za donošenje pojedinih vrsta odluka. Transformacija iz jedne u drugu krivičnoprocesnu formu je u nekim slučajevima otvorena, a u drugima ne, što može zavisiti i od spojivosti njihovih struktura. Ilustrativan primer za to nam pruža italijansko pravo, koje uvodi najraznovrsnije kombinacije pomenutih transformacija.

U ovom radu ograničićemo se samo na razmatranje mogućnosti transformacije skraćenog u opšti krivični postupak i obrnuto. Izabrali smo ove dve krivičnoprocesne forme zato što se one najčešće primenjuju. Skraćeni postupak spada u red klasičnih, najstarijih, najrasprostranjenijih i nespornih posebnih uprošćenih krivičnoprocesnih formi. Osnov procesne diferencijacije kod njega je težina krivičnog dela, dakle, jedna osobenost objekta postupka iz materijalno-pravnog aspekta. Njegova bitna obeležja su izostanak faze istrage, faze potvrđivanja optužnice⁹ i stvaranje pretpostavki za jedan neformalniji i brži glavni postupak. Osnovni kriterijum za primenu skraćenog postupka je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do osam godina. Sa ovako postavljenom gornjom granicom propisane kazne,¹⁰ skraćeni postupak zapravo postaje pravilo, a ne izuzetak, kao što je to ranije bio slučaj.¹¹ I pre početka primene

8 Vid. HEUNI 3/1984, 16. Tako i N. Yakubovich, HEUNI 3/1984, 244-245.

9 To ne znači da nema sudske kontrole optužnog akta. Tu kontrolu vrši sam sudija pojedinac.

10 Primetna je težnja našeg zakonodavca da omogući sve širu primenu skraćenog postupka. To se postizalo konstantnim širenjem uslova za njegovu primenu. Tako, npr., prema ZKP iz 1976. godine, skraćeni postupak je bio rezervisan za krivična dela za koja je bila propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, ali isključivo pred sudom koji je sudio samo u prvom stepenu. To znači da se skraćeni postupak mogao primenjivati samo u postupku pred opštinskim, ne i pred okružnim sudom. Ova tendencija nastavljena je i u ZKP iz 2001. godine, zatim u Zakonu o izmenama i dopunama ZKP iz 2009. godine, da bi se došlo do važećeg rešenja u ZKP iz 2011. godine.

11 Ta pojava karakteriše i mnoge druge zemlje u regionu. Tako se u Hrvatskoj u skraćenom postupku sude krivična dela sa propisanom kaznom zatvora do dvanaest godina, što čini 86,2% svih krivičnih dela (navedeno prema Bubalović, T., (2013), Skraćeni kazneni postupci u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu, u: Jovanović, I., Stanisavljević, M. (ur.), Pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima – regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni, Beograd, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, 271).

novog ZKP iz 2011. godine, u skraćenom postupku se sudilo više od 60% ukupnog broja primljenih predmeta.¹² Prema nekim procenama, po ZKP iz 2011. godine sudiće se 80-85% krivičnih predmeta u skraćenoj proceduri, što je trebalo da se odrazi i na drugačiju sistematiku novog ZKP.¹³ Naime, tako široko primenjivana procedura zaslužuje centralno mesto u zakoniku, kao i naziv opšte, a ne posebne krivičnoprocesne forme. Time je potvrđena odavno data prognoza da će vremenom biti marginalizovan tradicionalni redovni tip krivičnog postupka, koji je predviđen za najteža krivična dela.¹⁴

2. Transformacija skraćenog u opšti postupak

Naš ZKP se ne izjašnjava eksplicitno o mogućnosti transformacije skraćenog postupka u opšti postupak. Međutim, iz nekih njegovih odredaba ipak proizlazi takva mogućnost, kao i intencija da to bude što jednostavnije. Osim toga, nezavisno od tih odredaba, u sudskoj praksi se mogu javiti situacije u kojima treba obezbediti pomenutu transformaciju i rešiti neke dileme s tim u vezi. Naša obrada ove problematike biće podeljena u tri dela: razmotrićemo mogućnost transformacije skraćenog u opšti postupak pre podizanja optužnog predloga, posle započinjanja glavnog pretresa i posle završetka glavnog pretresa.

2.1. Transformacija skraćenog u opšti postupak pre podizanja optužnog predloga

Ako javni tužilac u toku preduzimanja pojedinih dokaznih radnje pre podizanja optužnog predloga (član 499. stav 2. ZKP) zaključi da treba promeniti prvobitnu pravnu kvalifikaciju dela u neko krivično delo za koje je propisana

12 U Osnovnom sudu u Novom Sadu u 2010. godini na skraćeni postupak je otpadalo 69,9% krivičnih predmeta; u 2011. godini 62,7% i u 2012. godini 65% (navedeno prema Bugarski T., (2013), Posebni krivični postupci u novom ZKP-u – skraćeni krivični postupak i ročište za izricanje krivične sankcije, u: Nova rešenja u kaznenom zakonodavstvu Srbije i njihova praktična primena, Zlatibor, 2013, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, 214).

13 Tako Grubač, M., (2011), Nove ustanove i nova rešenja Zakonika o krivičnom postupku Srbije od 26. septembra 2011. godine, Pravni zapisi 2/2011, 510. I prema jednom drugom autoru, na skraćeni postupak otpada više od 80% krivičnih dela (Lopušina, D., (2013), Optuženje prema novom ZKP, u: Nova rešenja u kaznenom zakonodavstvu Srbije i njihova praktična primena, Zlatibor-Beograd, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, 188). To se poklapa sa procenom nekih autora koji navode da se skraćeni krivični postupci u evropskim zemljama u proseku odnose na preko 85% predmeta (Pavišić, B., (2013), Neka pitanja skraćenog kaznenog postupka u evropskom kaznenom pravu, u: Jovanović, I., Stanisavljević M. (ur.), op. cit., 295).

14 Pescuie, B., (2002), Introduction to Part I, in: Delmas-Marty M., Spencer, J. R. (eds.), European Criminal Procedures, Cambridge, 80.

kazna zatvora preko osam godina, on će doneti naredbu o sprovođenju istrage ili će podneti neposrednu optužnicu. U tom slučaju ne dolazi do transformacije skraćenog u opšti krivični postupak, odnosno u postupak neposrednog optuženja, pošto po pravilu krivični postupak u tom momentu još nije ni pokrenut. Naime, prema članu 7. tačka 4. ZKP, krivični postupak započinje određivanjem glavnog pretresa u skraćenom postupku. Kako do toga u ovom primeru još nije došlo, skraćenog postupka nema, pa se ne može govoriti ni o njegovoj transformaciji u opšti postupak. Ono što je urađeno u tom vremenskom intervalu pripada sferi prekrivičnog postupka. Prema novoj zakonskoj terminologiji, to bi bio predistražni postupak, bez obzira na to što prema prvobitnoj nameri javnog tužioca, nakon njega ne bi usledila istraga, već glavni pretres u skraćenom postupku. Međutim, ako je u toku preduzimanja pojedinih dokaznih radnji osumnjičeni stavljen u pritvor, donošenjem rešenja o određivanju pritvora pre podnošenja optužnog predloga u skraćenom postupku, krivični postupak se smatra pokrenutim (član 7. tačka 3. ZKP). U vezi sa gore opisanim hipotetičkim slučajem, ovde bi ipak došlo do transformacije skraćenog u opšti postupak.

Na ovom mestu napravićemo malu digresiju, radi ukazivanja na problematičnost pomenutih zakonskih odredaba o načinu određivanja momenta započinjanja skraćenog postupka.¹⁵ U tom pogledu imamo dve konkurentne odredbe: u tački 3. člana 7. ZKP kaže se da je krivični postupak pokrenut donošenjem rešenja o određivanju pritvora pre podnošenja optužnog predloga u skraćenom postupku, a u tački 4 – određivanjem glavnog pretresa ili ročišta za izricanje krivične sankcije u skraćenom postupku. Kako su tačka 3. i tačka 4. postavljene tako da jedna drugu ne isključuju,¹⁶ dolazimo do krajnje neprihvatljivog rešenja da u jednom predmetu imamo dva konkurentna momenta koja se smatraju početkom krivičnog postupka: prvi put krivični postupak je započeo donošenjem rešenja o određivanju pritvora, a drugi put određivanjem glavnog pretresa, odnosno ročišta za izricanje krivične sankcije, ukoliko do njih dođe. Čisto logički posmatrano, krivični postupak zbog istog krivičnog dela mogao bi po drugi put da se zasnuje, ali samo pod uslovom da je prvobitno započeti postupak okončan i da to dopušta načelo *ne bis in idem*. Drugim rečima, ono što je započeto može samo da traje, da se prekine ili okonča, a nikako da dva puta započinje. Pomenuta logička besmislica mogla bi se eventualno izbeći samo potpuno proizvoljnim tumačenjem ovih odredaba, radi izbora jednog od ova dva momenta. Praktično, dilema postoji u slučaju kad su zadovoljena oba uslova:

15 Videti: Brkić, S., (2010), Kritički osvrt na prvu glavu radne verzije Nacrta ZKP Srbije od 14.9.2010. godine, Arhiv za pravne i društvene nauke, 3-4/2010, 183-184.

16 Za razliku od tačke 1. i tačke 2. istog člana, koje su logički postavljene po principu ili – ili.

određen je pritvor pre podnošenja optužnog predloga, ali je kasnije podnet i optužni predlog, povodom koga je određen glavni pretres. Nadalje, rešenje predviđeno u članu 7. tački 3. ZKP formalno-pravno nije u skladu sa optužnim načelom, koje predstavlja osnovu savremenih krivičnih postupaka. Optužno načelo nalaže da pokretanju krivičnog postupka prethodi više-manje formalan zahtev ovlašćenog tužioca za pokretanje krivičnog postupka. U tački 3. tog zahteva nema, pa ne može biti ni krivičnog postupka. Ne može se sudskom odlukom o meri procesne prinude zameniti optužni akt u širem smislu. Doduše, takvo rešenje je u skladu sa praksom Evropskog suda za ljudska prava, koja pod optužnim aktom smatra svako službeno obaveštenje nadležnog organa, koje on daje pojedincu i u kome se tvrdi da je ono učinilo krivično delo.¹⁷ Iz tog razloga, i rešenje o određivanju pritvora može predstavljati optužbu u materijalnom smislu.¹⁸ Takvo tumačenje optužbe u praksi pomenutog suda potrebno je da bi se obezbedila što šira zaštita ugroženih ili povređenih prava učesnika prekrivičnog i krivičnog postupka. Nesumnjivo je da bi i bez postojanja navedene zakonske odredbe o momentu započinjanja skraćenog postupka, osumnjičenom licu protiv koga je bio određen pritvor bila priznata zaštita pred Evropskim sudom za ljudska prava. Zbog toga mislimo da nije bilo neophodno da se pored jednog principijelnog načina definisanja momenta pokretanja skraćenog postupka (određivanjem glavnog pretresa), uvodi i drugi (zbnunjujući) način. Takođe, treba primetiti da ta odredba direktno protivreči odredbi člana 499. stava 1. ZKP, po kojoj se skraćeni postupak pokreće na osnovu optužnog predloga javnog tužioca ili na osnovu privatne tužbe. Najzad, možemo zamisliti situaciju u kojoj je određen pritvor pre podnošenja optužnog predloga, a da kasnije optužni predlog iz nekog razloga nikada nije ni podnet. Prema odredbi člana 7. tački 3. ZKP, krivični postupak je pokrenut u momentu donošenja rešenja o određivanju pritvora. Kada i kako će takav krivični postupak biti okončan? Da li će okrivljeni biti zaštićen načelom *ne bis in idem*?

17 Videti npr. slučajeve Delcourt protiv Belgije (1980); DeWeer protiv Belgije (1980); Eckle protiv SR Nemačke (1982); Foti i ostali protiv Italije (1982), navedeno prema Gomien, D., (1994), Kratak vodič kroz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, Beograd, Prometej, 30. Tako i Jakšić, A., (2006), Evropska konvencija o ljudskim pravima – komentar, Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Beogradu, 173.

18 Međutim, pitanje je zašto zakonodavac nije predvideo identično rešenje i u slučaju nekih drugih akata, koji se u praksi Evropskog suda za ljudska prava smatraju optužbom u materijalnom smislu (npr. privremeno oduzimanje predmeta, pretres itd.).

2.2. Transformacija skraćenog u opšti postupak posle započinjanja glavnog pretresa

2.2.1. Zakonske odredbe iz kojih proizlazi mogućnost transformacije skraćenog u opšti postupak

Mogućnost transformacije skraćenog u opšti postupak posle započinjanja glavnog pretresa proizlazi iz odredbe člana 507. stava 3. ZKP: ako u toku glavnog pretresa sudija nađe da je za suđenje nadležno veće, obrazovaće se veće i glavni pretres će početi iznova.¹⁹ Ovdje, pre svega, može biti reč o promeni pravne kvalifikacije dela, koja nije uzrokovana izmenjenim činjeničnim opisom dela. Delo je u optužnici pravilno opisano, ali pogrešno pravno kvalifikovano, što se može izuzetno desiti, jer pravna kvalifikacija koju daje tužilac u optužnici ne veže sud. Ukoliko je reč o izmenjenom činjeničnom stanju na glavnom pretresu, koje povlači drugačiju pravnu kvalifikaciju dela, a time i širi sastav suda, veće će se formirati samo ako ovlašćeni tužilac izmeni optužbu ili podigne novi optužni akt. Sastav suda se prilagođava optužbi, a ne rezultatima glavnog pretresa.²⁰

Ako ovu odredbu povežemo sa odredbama o sastavu suda, nedvosmisleno ćemo doći do zaključka da sve to može imati veze sa transformacijom skraćenog postupka u opšti postupak. Naime, prema članu 22. stavu 1. ZKP, u prvom stepenu sudi sudija pojedinac za krivična dela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do osam godina. Prema članu 495. ZKP, skraćeni postupak se vodi upravo za takva krivična dela.²¹ S druge strane, prema članu 21. stavu 1. ZKP, u prvom stepenu sud sudi u veću od jednog sudije i dvoje sudija-porotnika za krivična dela za koja je propisana kazna zatvora preko osam godina, a do dvadeset godina. Za krivična dela za koja je propisana kazna

19 Prema prvobitnoj redakciji člana 446. stava 4. ZKP iz 2001, ako u toku ili po završetku glavnog pretresa sudija nađe da je za suđenje stvarno nadležno veće ili viši sud, dostavljalo je spise nadležnom državnom tužiocu. Ova odredba je s pravom kritikovana, jer nije greškom tužioca došlo do nepropisnog sastava suda (tako Grubač, M., (2002), *Krivično procesno pravo – posebni deo*, Beograd, Službeni glasnik, 105). Zbog toga je novelom ZKP učinjena analogija sa članom 311. ZKP, tj. predviđeno je formiranje veća i započinjanje glavnog pretresa iznova (član 8. Zakona o izmenama i dopunama ZKP (Sl. list SRJ, 68/2002).

20 Grubač, M., op. cit., 420.

21 U naučnim i stručnim radovima se često prenebregava stvarno značenje predloga od i do. Ako je skraćeni postupak predviđen za krivična dela za koja je propisana kazna zatvora do osam godina, onda se opšti krivični postupak vodi ako je propisana kazna zatvora preko osam godina, a ne od osam godina. Pogrešno određenje opšteg postupka, kao postupka koji se vodi za dela sa propisanom kaznom zatvora od osam godina nalazimo npr., kod Grubač, M., (2013), *Krivično procesno pravo sa tekstem Zakonika o krivičnom postupku*, Beograd, Projuris, 18. Ispravno određenje nalazimo kod Bejatović, S., (2016), *Krivično procesno pravo prema Zakoniku o krivičnom postupku iz 2011. godine*, Beograd, Službeni glasnik, 46.

zatvora od trideset do četrdeset godina, prvostepeni sud sudi u veću od dvoje sudija i troje sudija-porotnika. Dakle, u oba slučaja kada prvostepeni sud sudi u veću, vodi se opšti postupak. Kada u opisanom slučaju dođe do formiranja veća i ponovnog započinjanja glavnog pretresa, suđenje treba nastaviti u opštoj krivičnoprocesnoj formi.²² To, s jedne strane, nalažu formalno-pravni razlozi koji određenu vrstu postupka povezuju sa krivičnim delima određene težine. U prilog tome govore i razlozi pravičnosti: prilikom suđenja za teža krivična dela okrivljenog ne treba lišavati onih formalnosti i garancija koje nudi opšta krivičnoprocesna forma (na primer, nemogućnost suđenja nedošavšem okrivljenom).

2.2.2. Stvarne ili prividne prepreke za transformaciju skraćenog u opšti postupak

(1) Različit naziv i obavezna sadržina optužnih akata

Na prvi pogled nema nikakvih smetnji za transformaciju skraćenog postupka u opšti postupak i zbog same činjenice da nakon formiranja veća glavni pretres počinje iznova. Učinjena transformacija postupka ne treba da bude praćena nikakvom formalnom odlukom, jer se ni prilikom započinjanja krivičnog postupka ne donosi poseban akt kojim bi se konstatovala vrsta krivičnoprocesne forme u kojoj se sudi. Međutim, iako to u zakoniku nije nigde rečeno, smatramo da bi u navedenom slučaju javni tužilac trebao da preimenuje svoj optužni predlog u optužnicu, jer sa optužnim predlogom ne može da se ide pred veće. To za javnog tužioca ne predstavlja nikakav problem, jer on poznaje pravo. Ali, supsidijarni tužilac, ako nema punomoćnika, ne mora znati koji naziv treba da da svom optužnom aktu. Jedno od mogućih rešenja bilo bi uvođenje izričite zakonske odredbe, po kojoj bi se u tom slučaju optužni predlog smatrao optužnicom.²³ S druge strane, u našoj sudskoj praksi bilo je i

22 U teoriji krivičnog procesnog prava teško se mogu naći razmišljanja o mogućnosti/obavezi transformacije jedne vrste postupka u drugi. Jedan od retkih autora koji se o tome izjašnjava je Lazin (Lazin, Đ., (1995), Posebni i pomoćni krivični postupci, Beograd, Centar Marketing, 33). On takođe ističe da ZKP dozvoljava mogućnost prelaska sa skraćenog na redovni krivični postupak, ali navodi za to pogrešnu argumentaciju: on se poziva na član 36. stav 2. ZKP (sadašnji član 34. stav 2. ZKP). Međutim, ta odredba, po našem mišljenju, upućuje upravo na suprotnu mogućnost prelaska opšteg postupka u skraćeni.

23 Napominjemo da je slična odredba, ali u obrnutom pravcu, postojala u ZKP iz 2001. godine, u vezi sa mogućnošću primene odredaba o skraćenom postupku koje se odnose na glavni pretres, presudu i postupak po žalbi i na krivična dela sa propisanim kaznom zatvora do pet godina, u vreme kada je skraćeni postupak inače bio rezervisan za dela sa propisanim kaznom zatvora do tri godine (član 433. stav 2-5. ZKP iz 2001. godine). Primenu tih odredaba mogao je odobriti predsednik suda, na predlog ovlašćenog tužioca i uz izričit pristanak okrivljenog. Nakon pristanka okrivljenog, optužnica se smatrala optužnim predlogom.

mišljenja da se promenom činjeničnog opisa krivičnog dela menja i suština samog optužnog akta, bez obzira što tužilac ne mora promeniti i njegov naziv.²⁴ Ali, čak i ako prihvatimo ovakav stav, sa time još nismo rešili sve probleme. Optužni predlog u kome je promenjen činjenični opis krivičnog dela u delo koje potpada pod opštu krivičnoprocesnu formu, mi možemo logički tretirati kao optužnicu, ali takav akt bi trebao da bude propisno sastavljen, odnosno da ima sve obavezne elemente koji su propisani za optužnicu u članu 332. ZKP. Podsećamo da se optužni predlog razlikuje od optužnice po tome što ne mora da sadrži obrazloženje, a lične podatke o okrivljenom, mimo imena i prezimena, samo ako su poznati (član 500. ZKP). Osim toga, optužni predlog treba da sadrži samo kratak činjenični opis krivičnog dela, dok optužnica treba da sadrži „opis dela iz kog proizilaze zakonska obeležja krivičnog dela, vreme i mesto izvršenja krivičnog dela, predmet na kome je i sredstvo kojim je izvršeno krivično delo, kao i ostale okolnosti potrebne da se krivično delo što tačnije odredi“ (član 332. stav 1. tačka 2. ZKP). Ova razlika naročito može da dođe do izražaja kod blanketnih krivičnih dela, kod kojih se u optužnom predlogu ne moraju precizirati sve okolnosti vezane za dopunjujuće norme.²⁵ Tužilac bi prilikom izmene optužnog akta morao da ga dopuni u navedenom smislu. U ovoj fazi postupka njemu neće biti teško da proširi lične podatke o optuženom, jer je glavni pretres započet, a na njemu se uzimaju ti podaci od optuženog (član 389. stav 1. tačka 1. ZKP). Mislimo da ne bi trebalo insistirati jedino na obrazloženju optužnice, i to iz dva razloga. Prvo, to je malo zahtevniji posao, koji bi mogao biti otežan ukoliko tužilac ne ide na podizanje novog optužnog akta, već samo na izmenu postojećeg, jer se u tom slučaju ne prekida glavni pretres. Drugo, to nam ne izgleda neophodno, jer je osnovna svrha obrazloženja da okrivljenom i sudu omogući efikasniju kontrolu opravdanosti optužnog akta. Kako je sudska kontrola optužnog akta već obavljena, insistiranje na tom elementu optužnice sveo bi se na puki formalizam.

(2) Različiti oblici sudske kontrole optužnih akata

Sledeći problem je u tome što je sastavni deo opšte krivičnoprocesne forme i faza potvrđivanja optužnice, jer pred sudeće veće može da dođe samo

24 Videti obrazloženje načelnog stava zauzetog na 41. zajedničkoj sednici Saveznog suda, republičkih i pokrajinskih vrhovnih sudova i Vrhovnog vojnog suda od 22.6.1989. godine (Radovanov, A., Lazović, A., (1991), Načelni stavovi i zaključci Saveznog suda, republičkih i pokrajinskih vrhovnih sudova i Vrhovnog vojnog suda (1975-1990), Novi Sad, Pravo – teorija i praksa, 101). Inače, to obrazloženje je dato u jednom drugom kontekstu.

25 Tako Apelacioni sud u Kragujevcu, Kž1 1608/2014(2) od 29.1.2015. (Paragraf lex).

potvrđena optužnica. To se vidi i iz člana 344. ZKP, prema kome predsednik veća započinje pripreme za glavni pretres odmah posle prijema potvrđene optužnice i spisa predmeta. Doduše i optužni predlog je prošao kroz obaveznu sudsku kontrolu (član 501-503. ZKP), pa se može postaviti pitanje da li ona može nadomestiti kontrolu optužnice u fazi njenog potvrđivanja (član 337 - 343 ZKP). U suštini, ova dva oblika kontrole optužnih akata predstavljaju ekvivalente. Do takvog zaključka možemo doći na osnovu analize pojedinih vrsta odluka koje nadležni sud može doneti u odgovarajućem postupku kontrole. U oba slučaja ispituju se formalna ispravnost optužnog akta, nadležnost suda, kao i razlozi za odbacivanje ili odbijanje optužnog akta. Osim toga, u oba slučaja sud može radi boljeg razjašnjenja stanja stvari narediti da se istraga dopuni ili sprovede (kod optužnice), odnosno da se preduzmu određene dokazne radnje (kod optužnog predloga) ili da se prikupe određeni dokazi (u oba slučaja).²⁶ Praktično, postoje samo četiri razlike: a) u pogledu funkcionalne nadležnosti suda koji vrši kontrolu; b) u pogledu (ne)postojanja odgovora na optužnicu; v) u pogledu (ne)postojanja posebnog rešenja kojim se konstatuje da je optužni akt uspešno prošao kroz sudsku kontrolu i g) u pogledu (ne)mogućnosti okrivljenog da žalbom pobija pozitivnu odluku suda, odnosno da izdejtstvuje da se ta (izričita ili prećutna) odluka suda, iz koje proizlazi opravdanost optuženja, još jednom preispita od strane drugog sudskog organa.

a) Funkcionalna nadležnost suda koji vrši kontrolu optužbe

Dok kontrolu optužnice u opštem postupku vrši vanpretresno veće (član 337. stav 1. ZKP), optužni predlog u skraćenom postupku preispituje sudija pojedinac (član 501. ZKP). Zborno odlučivanje ima nekih prednosti u odnosu na inokosno. Tako se smatra da zorno suđenje smanjuje mogućnost grešaka, ublažava individualne ekstremne stavove, predstavlja korektiv slobodne ocene dokaza, slobodnije je i nezavisnije, uživa veće poverenje stranaka, omogućava mlađim sudijama da stiču iskustvo u radu sa starijim sudijama, itd.²⁷ S druge strane, prednosti sudije pojedinca su: veća brzina, veće osećanje odgovornosti, pažljivije i savesnije postupanje, veća ekonomičnost, lakše obezbeđivanje načela neposrednosti, itd. Stoga, svaki zakonodavac pažljivo odmerava koje poslove će poveriti inokosnom, a koje kolegijalnom organu. Po pravilu, sudija pojedinac se

²⁶ Zakonodavac jedino nije predvideo da se prilikom ispitivanja optužnog predloga može doneti rešenje o izdavanju zapisnika ili obaveštenja iz člana 237. stava 1. i 3. ZKP.

²⁷ Grubač, M., op. cit., 85.

angažuje u postupku za lakša krivična dela, a sudsko veće za teža dela, kao i u fazi pravnih lekova. U svakom slučaju, oba načina odlučivanja su legitimna.

Ispitivanje optužnog akta u skraćenom postupku povereno je sudiji pojedincu, jer to odgovara težini krivičnih dela za koja se sudi u tom postupku. Obrnuto, predviđeno je da kontrolu optužnice u opštem postupku vrši vanpretresno veće, jer je kolegijalno odlučivanje primerenije u slučajevima težih krivičnih dela. Sa tog aspekta posmatrano, može nam izgledati da kontrola optužnog predloga, koju je obavio sudija pojedinac, ne može da zameni kontrolu optužnice, koju treba da obavi vanpretresno veće. Svakako da je sa stanovišta zaštite interesa okrivljenog lica bolje da kontrolu optužnog akta vrši kolegijalni organ suda. Međutim, ako bismo u navedenom slučaju insistirali da izmenjeni optužni akt koji obuhvata delo za koje je propisana opšta krivičnoprocesna forma, još jednom prođe kroz sudsku kontrolu, ovog puta pred vanpretresnim većem, nužno bismo došli do zaključka da ne verujemo kontroli koju je već obavio sudija pojedinac!

Takođe, treba podsetiti na opšte zakonske odredbe o izmeni ili podnošenju nove optužnice na glavnom pretresu (član 409. ZKP). Ako oceni da izvedeni dokazi ukazuju da je činjenično stanje drugačije od onog iznetog u optužnici, tužilac može u toku glavnog pretresa izmeniti optužnicu ili predložiti da se glavni pretres prekine radi pripremanja nove optužnice. Zakonodavac izričito isključuje mogućnost ispitivanja novopodignute optužnice u fazi potvrđivanja optužnice. Podrazumeva se da to, utoliko pre, važi i za izmenjenu optužnicu. Ove odredbe se shodno primenjuju i u skraćenom postupku u odnosu na optužni predlog, odnosno privatnu tužbu. Dakle, ZKP ne predviđa mogućnost ispitivanja optužnog akta u toku glavnog pretresa, već samo nakon njegovog prvobitnog dostavljanja okrivljenom. Takav stav zakonodavca je pravilan, jer je faza sudske kontrole optužnice sastavni deo prethodnog, a ne glavnog stadijuma krivičnog postupka. Smisao ove ustanove je da spreči neosnovano izvođenje okrivljenog pred sudeći sud. Kako je ta misija izvršena donošenjem rešenja o potvrđivanju optužnice, nema smisla ponovo provlačiti tu procesnu fazu i kroz glavni stadijum postupka.

b) Odgovor na optužnicu

Takođe, može se postaviti pitanje da li je legitiman takav prelazak sa skraćene na opštu krivičnoprocesnu formu, ako znamo da nismo ispoštovali još jedan deo te nove procedure – pravo okrivljenog na pisani odgovor na optužnicu (član 336. ZKP). Ta ustanova je veoma važna, jer predstavlja jedan od segmenta prava okrivljenog na odbranu. Međutim, odgovor na optužnicu ne treba

shvatiti kao puku formalnost: njegova svrha je da odbrani omogući da ukaže na eventualne nedostatke optužnog akta.²⁸ Taj cilj se može postići i na druge načine. O tome je zakonodavac vodio računa kada je propisivao odredbe o izmeni, odnosno podizanju nove optužnice u toku glavnog pretresa. Ako veće prekine glavni pretres radi pripremanja nove optužnice određiće rok u kome tužilac mora podneti novu optužnicu. Sud je dužan da novu optužnicu dostavi optuženom i njegovom braniocu i da im obezbedi dovoljno vremena za pripremanje odbrane (član 409. stav 2. i 3. ZKP). Isto tako, sud će obezbediti dovoljno vremena za pripremanje odbrane i u slučaju izmene optužnice na glavnom pretresu, ako to zahtevaju optuženi i njegov branilac a sud oceni da je to potrebno (član 409, stav 5 ZKP). Dakle, ovde okrivljeni ima priliku da na samom glavnom pretresu (tom istom ili odloženom) osporava opravdanost izmenjenog, odnosno novog optužnog akta. Odgovor na optužnicu u fazi stavljanja pod optužbu je uveden samo zbog toga što se kontrola optužnog akta vrši u sednici vanpretresnog veća i bez prisustva stranaka. U takvim uslovima pisani odgovor na optužnicu predstavlja jedini način obezbeđivanja kontradiktornosti u tom delu postupka. Zbog svega navedenog ne može se suštinski osporavati legitimnost prelaska sa skraćenog na opšti postupak, zbog navodnog nepridržavanja svih njegovih elemenata. Osim toga, treba imati u vidu da odgovor na optužnicu nema ulogu inicijatora sudske kontrole optužnice. Svaka optužnica mora biti predmet ispitivanja od strane vanpretresnog veća, nezavisno od toga da li je dostavljen odgovor na optužnicu. Takođe, prilikom te kontrole sud po službenoj dužnosti ispituje sve segmente optužnice s obzirom na potrebu donošenja pojedinih vrsta odluka predviđenih u članovima 337-341 ZKP, a ne samo one njene delove koje je okrivljeni osporio u svom odgovoru na optužnicu. Isto tako, prilikom ispitivanja optužnice sud će razmotriti sve navode navedene u odgovoru na optužnicu, ali nema obavezu izjašnjavanja povodom istih, jer je ta obaveza predviđena samo za slučajeve izričito predviđene zakonikom.²⁹

Svemu ovome treba dodati da je zakonom isključena mogućnost podnošenja odgovora na novopodignutu optužnicu, a logično je da to utoliko pre važi i za optužnicu koja je samo izmenjena na glavnom pretresu. Isto tako, protiv potvrđene optužnice ne može se više podnositi odgovor na optužnicu, a o eventualno naknadno izjavljenom odgovoru (recimo od strane novog branioca okrivljenog) sud ne može više da odlučuje.³⁰ Samo ako je ovlašćeni tužilac izmenio optužnicu pre nego što je ona stupila na pravnu snagu, sud će izmen-

28 Iz obrazloženja odluke Apelacionog suda u Beogradu, Kž2. Po1 197/2013 od 28.5.2013. (Paragraf lex).

29 Apelacioni sud u Beogradu, Kž2 Po2 16/2012 od 7.5.2012. (Paragraf lex).

30 Tako Apelacioni sud u Beogradu, Kž2. Po2 4/2014 od 4.2.2014. (Paragraf lex).

jenu optužnicu dostaviti okrivljenom i braniocu, koji mogu podneti odgovor i na ovu izmenjenu optužnicu.³¹

v) (Ne)postojanje pisane pozitivne odluke suda o opravdanosti optuženja

Sledeća razlika između kontrole optužnice i kontrole optužnog predloga, odnosno privatne tužbe u skraćenom postupku ogleda se u tome što se samo u prvom slučaju donosi pozitivna odluka suda u pisanom obliku. To je rešenje o potvrđivanju optužnice (član 341. stav 1. ZKP). U skraćenom postupku o tome se ne donosi nikakva formalna odluka, već se u slučaju opravdanosti optužnog akta naredbom određuje dan, čas i mesto održavanja glavnog pretresa (član 504. stav 1. ZKP). Verovatno je intencija zakonodavca bila da se, primereno težini krivičnih dela koja se sude u skraćenom postupku, izbegnu sve one formalnosti koje nisu neophodne. Ne treba zaboraviti da je smisao skraćenog postupka kao jedne posebne uprošćene procedure, upravo u tome da se on što brže i ekonomičnije sprovede. Pošto pismena izrada svakog procesnog akta zahteva odgovarajuće, pa makar i minimalno vreme, zakonodavac se toga u ovom slučaju odrekao. On je mogao da se odrekne te formalnosti i zbog toga što okrivljeni u skraćenom postupku nema pravo da traži preispitivanje takve odluke suda od strane više sudske instance. Po našem mišljenju, u svemu tome najbitnija je činjenica da se i u opštem i u skraćenom postupku sprovodi obavezna kontrola optužnog akta i da organ te kontrole mora utvrditi da li je optuženje opravdano. U oba slučaja, on se prilikom utvrđivanja te činjenice rukovodi istim kriterijumima: on procenjuje da li je optužni akt propisno sastavljen, da li je podnet nadležnom sudu, da li je potrebno bolje razjašnjenje stanja stvari i da li postoje razlozi za odbacivanje ili odbijanje optužnog akta. Ako je optužni akt uredan, ako je sud stvarno i mesno nadležan, ako nema potrebe za naknadnim prikupljanjem dokaza i ako ne donese rešenje o odbacivanju ili odbijanju optužnog akta, to znači da je takav optužni akt opravdan i da ga treba pustiti u dalju proceduru. Dakle, sud se pri formiranju pozitivne, izričite ili prećutne odluke o optužnom aktu može osloniti na *argumentum a contrario*. On svoju pozitivnu, pisanu ili nepisanu odluku izvodi iz nepostojanja razloga za donošenje bilo koje druge negativne odluke. To je izričito predviđeno u članu 341. stavu 1. ZKP za donošenje rešenja o potvrđivanju optužnice,³² odnosno u članu 504. stavu 1

31 Apelacioni sud u Beogradu, Kž2. Po1 197/2013 od 28.5.2013. (Paragraf lex).

32 Tako se i u jednoj sudskoj odluci ističe da će veće koje ispituje optužnicu rešenjem potvrditi istu, ukoliko ne donese rešenje iz člana 337. stava 2., člana 338. i člana 339. ZKP (Viši sud u Požarevcu, Kv. 221/2013 od 13.1.2014. (Paragraf lex).

ZKP za donošenje naredbe o određivanju glavnog pretresa u skraćenom postupku, iz koje zaključujemo da je sud doneo pozitivnu (prećutnu i nepisanu) odluku o optužnom aktu. Nedonošenje nijedne druge negativne odluke suda znači da je ispunjen osnovni materijalnopravni uslov za podizanje optužnog akta, a on se ogleda u postojanju opravdane sumnje da je okrivljeni učinio krivično delo koje mu se optužnim aktom stavlja na teret (član 331. stav 1. i član 499. stav 1. ZKP). Dakle, neophodan uslov za potvrđivanje optužnice, odnosno za određivanje glavnog pretresa u skraćenom postupku je postojanje navedenog kvantuma dokazanosti³³ i istovremeno nepostojanje nijednog drugog, suštinskog ili formalnog razloga za stopiranje optužnog akta. Ako znamo sve ovo, onda se možemo složiti sa konstatacijom da nema nikakve suštinske razlike između optužnice koja je potvrđena i optužnog predloga, odnosno privatne tužbe u skraćenom postupku, koji su izdržali sudsku kontrolu, nakon čega je zakazan glavni pretres. Svako insistiranje na tome da optužnica u koju je preimenovan optužni predlog zbog izmene činjeničnog opisa dela, mora biti praćena i rešenjem o potvrđivanju optužnice, izgleda nam kao nepotrebnim formalizam.

g) žalba okrivljenog na pozitivnu odluku suda

Četvrti element razlikovanja između dva navedena oblika kontrole optužnih akata ogleda se u tome što rešenje o potvrđivanju optužnice okrivljeni može da pobija žalbom (član 343. ZKP), dok nije predviđena mogućnost okrivljenog da u skraćenom postupku osporava pozitivnu (prećutnu) odluku suda o opravdanosti optuženja. Iako je to najbitnija razlika među njima, mislimo da ni ona ne treba da ima presudnu ulogu prilikom razmatranja mogućnosti transformacije skraćenog u opšti postupak, niti da predstavlja prepreku za to. Pri tome, možemo da rezonujemo na dva načina. Prva mogućnost je da zaključimo da krivično delo, koje je zbog izmene činjeničnog opisa, prešlo iz domena skraćenog u domen opšteg postupka, treba da ima potpuno isti tretman kao isto takvo delo koje je od samog početka bilo obuhvaćeno optužnicom u nekom drugom predmetu. Osim principijelnih razloga, takvo rešenje bi nalogali i razlozi pravičnosti. To bi značilo da okrivljenom treba pružiti priliku da žalbom osporava i izmenjeni i preimenovani, odnosno novopodignuti optužni akt (optužnicu), pošto je njime obuhvaćeno delo za koje je propisana kazna zatvora preko osam godina, odnosno opšta krivičnoprocesna forma. Taj problem bi se mogao rešiti tako što bi takav optužni akt bio upućivan na obaveznu sudsku kon-

³³ Apelacioni sud u Beogradu, Kž2 Po1 199/2012 od 16.5.2012; Apelacioni sud u Beogradu, Kž2 144/2014 od 28.1.2014. (Paragraf lex).

trolu, kojom prilikom bi se okrivljenom omogućilo da izjavi žalbu protiv eventualno donetog rešenja o potvrđivanju optužnice. Međutim, takvo rešenje nam izgleda neprihvatljivo iz više razloga. Prvo, ono onemogućava neposrednu primenu odredbe člana 507. stava 3. ZKP, odnosno najjednostavniji mogući način prevođenja krivičnog predmeta iz jedne u drugu proceduru (formiranjem veća i ponovnim započinjanjem glavnog pretresa). Drugo, takvo rešenje odugovlači krivični postupak. Treće, takvo rešenje bi protivrećilo odredbi člana 409. ZKP, koja isključuje kako podnošenje odgovora na izmenjenu, odnosno novopodignutu optužnicu, tako i njeno preispitivanje u fazi potvrđivanja optužnice. Četvrto, nepotrebno je da optužba dva ili više puta prolazi kroz sudsku kontrolu. Peto, to bi bilo i neprincipijelno, jer je postupak već prešao iz prethodnog u glavni stadijum. Šesto, omogućavanjem takve žalbe okrivljenom ne bi se mogla postići njena osnovna svrha, koja se ogleda u davanju poslednje prilike okrivljenom da spreči neosnovano izvođenje pred sudeći sud. Sedmo, time se ne bi moglo sprečiti ni nastupanje određenih ograničenja sloboda i prava okrivljenog, koja su ustanovljena nekim drugim propisima, a vezana su za pokretanje krivičnog postupka. Naime, prema članu 10. stavu 3. ZKP, ta ograničenja se (između ostalog) primenjuju od određivanja glavnog pretresa u skraćenom postupku. Osmo, okrivljeni nije lišen mogućnosti da na glavnom pretresu ukazuje na nedostatke takvog optužnog akta i da svojim odbrambenim aktivnostima izdejstvuje donošenje sudskih odluka koje su za njega povoljne (npr. rešenje o odbacivanju optužnice, odbijajuću ili oslobađajuću presudu).

(3) Pravila o stvarnoj nadležnosti suda

Mogućnosti neposredne transformacije skraćenog u opšti krivični postupak pred istim sudom mogu biti ograničene i zbog pravila o stvarnoj nadležnosti suda koji treba da vodi prvostepeni postupak. Razmotrimo prvo situaciju, koja će verovatno biti češća u praksi: ona postoji kada je skraćeni postupak pokrenut pred osnovnim sudom za neko krivično delo za koje je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do osam godina, a u toku glavnog pretresa dođe do izmene činjeničnog opisa dela tako da ono bude prekvalifikovano u delo koje povlači potrebu vođenja opšteg krivičnog postupka. To, s jedne strane, znači da ta nova pravna kvalifikacija dela podrazumeva propisanu kaznu zatvora preko osam godina. S druge strane, da bi moglo doći do pomenute transformacije postupka pred istim sudom, ne sme se raditi o delu za koje je propisana kazna zatvora preko deset godina. O ovom ograničenju treba voditi računa zbog toga što je osnovni sud stvarno nadležan da sudi samo dela sa propisanom kaznom zatvora do deset godina, ukoliko ona nisu stavljena u nadležnost višeg suda na

osnovu člana 23. Zakona o uređenju sudova.³⁴ Ako bi u navedenom slučaju izmenjeni optužni akt obuhvatio krivično delo sa propisanom kaznom zatvora preko deset godina, osnovni sud ne bi bio nadležan za njegovo presuđenje. On bi tada morao da donese rešenje o odbacivanju optužnog akta (shodna primena člana 416. ZKP).³⁵ Kako to rešenje nije obuhvaćeno dejstvom načela *ne bis in idem*,³⁶ takav postupak nastaviće se na zahtev ovlašćenog tužioca pred stvarno nadležnim sudom (član 417. tačka 1. ZKP). Svakako da i to predstavlja transformaciju skraćenog u opšti postupak, jer se pred stvarno nadležnim sudom nastavlja postupak protiv istog lica i za isto delo. Pri tome, ne treba da nas buni zakonski izraz „nastaviće se“, jer on ne može podrazumevati bukvalan nastavak sa one tačke na kojoj se stalo, pošto glavni pretres mora početi iznova. Ako osnovni sud u datom primeru ne bi doneo rešenje o odbacivanju optužnog akta, nego bi sam presudio za izmenjeno krivično delo koje je u nadležnosti višeg suda, to bi predstavljalo apsolutno bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 438. stava 1. tačke 2. ZKP. Napominjemo da prema ZKP iz 2011. godine³⁷ drugostepeni sud više ne vodi računa po službenoj dužnosti ni o jednoj bitnoj povredi odredaba krivičnog postupka. On ispituje presudu u okviru osnova, dela i pravca pobijanja koji su istaknuti u žalbi (član 451. ZKP). Jedini izuzetak od tog pravila predstavlja žalba izjavljena u korist optuženog zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja ili zbog povrede krivičnog zakona. U tom slučaju drugostepeni sud ispitaće po službenoj dužnosti i odluku o krivičnoj sankciji. Daljnja konsekvencija ovog pravila je ta da bi presuda koju je doneo stvarno nenadležni osnovni sud ipak mogla da stupi na pravnu snagu, ukoliko se nijedan subjekt pravnog leka nije pozvao na taj razlog u svojoj žalbi, a žalba koja je bila izjavljena po nekom drugom osnovu, bude odbačena ili odbijena.

Druga situacija odnosila bi se na slučajeve u kojima je bio pokrenut skraćeni postupak pred višim sudom, za neko krivično delo za koje je propisana kazna zatvora do osam godina, a koje je na osnovu člana 23. Zakona o uređenju sudova izričito stavljeno u nadležnost viših sudova. Ako bi u tom postupku došlo do pravne prekvalifikacije dela u delo koje spada u domen opšteg postupka (za koje je propisana kazna zatvora preko osam godina), ne bi bilo smetnji da

34 Sl. glasnik RS, 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011, 78/2011, 101/2011, 101/2013, 106/2015, 40/2015, 13/2016.

35 Tako i Apelacioni sud u Nišu, Kž 519/2015 od 17.7.2015. (Paragraf lex).

36 To načelo se odnosi na sledeće pravnosnažne odluke suda: oslobađajuću presudu, osuđujuću presudu, odluku (presudu ili rešenje) o odbijanju optužbe i rešenje o obustavi krivičnog postupka (član 4. ZKP).

37 Sl. glasnik, RS 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014.

se suđenje nastavi pred istim sudom, bez obzira na to koliko visoka zatvorska kazna je propisana za njega.

(3). Moguće rešenje problema

Neki autori konstatuju da je odredba člana 507. stava 3. ZKP greškom prepisana iz ZKP iz 2001. godine, jer se formiranjem veća postupak ne može prosto nastaviti, zbog potrebe preimenovanja optužnog akta i njegove sudske kontrole.³⁸ Po njihovom mišljenju, takva odredba je imala smisla u ranijem postupku u kome je obim skraćenog postupka bio širi od nadležnosti sudije pojedina. Ne bismo se mogli složiti sa tim mišljenjem. Mi polazimo od toga da započeti krivični postupak svakako treba okončati na određeni način. Možda bi najlogičnije bilo da se nekom formalnom odlukom, koja nije obuhvaćena dejstvom načela *ne bis in idem*, završi skraćeni postupak, kako bi se posle toga mogao pokrenuti opšti krivični postupak za krivično delo čiji činjenični opis je izmenjen. Međutim, problem je u tome što nisu ispunjeni uslovi za donošenje jedine takve odluke, koja bi eventualno dolazila u obzir, a to je rešenje o odbacivanju optužnog akta (član 416. ZKP). To rešenje se u ovom slučaju ne može doneti, pošto je stvarna nadležnost suda ostala nepromenjena, a ne postoji ni bilo koji drugi razlog za njegovo donošenje. Preostaju još dva načina rešavanja ovog problema. Jedan je da započeti postupak nastavimo u skraćenoj procesnoj formi, što bi bilo neopravdano sa stanovišta težine krivičnog dela čiji je činjenični opis izmenjen. Drugi je da omogućimo transformaciju iz jedne u drugu vrstu postupka, pri čemu su moguće dve solucije. Prva podrazumeva obavezu prethodnog preimenovanja optužnog akta i njegovo vraćanje u fazu sudske kontrole, u kojoj ćemo obezbediti i odgovor okrivljenog na optužnicu i njegovu žalbu protiv eventualno donetog rešenja o potvrđivanju optužnice. Već je rečeno da nam ovo rešenje izgleda nepotrebno, neprincipijelno i neracionalno. Alternativa koja preostaje jeste priznavanje mogućnosti direktne transformacije iz skraćenog u opšti postupak, uz oslonac na važeću odredbu člana 507. stava 3. ZKP. Nju bi trebalo korigovati utoliko što bi zakonodavac izričito propisao da u navedenom slučaju, nakon formiranja veća, glavni pretres počinje iznova po pravilima opšte krivičnoprocesne forme. Da bi se otklonili i svi formalni prigovori protiv takvog rešenja, bila bi uputna izričita zakonska odredba da će se u takvom slučaju izmenjeni ili novopodignuti optužni akt tretirati kao potvrđena optužnica. Ovlašćeni tužilac bi samo imao obavezu da svoj optužni

38 Grubač, M., Vasiljević, T., (2010), Komentar Zakonika o krivičnom postupku, Beograd, Službeni glasnik, 913.

akt dopuni onim elementima koje mora imati optužnica po članu 332. ZKP. Pri tome, moglo bi se razmisliti o mogućnosti izostanka obrazloženja, ukoliko nije došlo do podizanja novog optužnog akta, već samo do izmene postojećeg, jer u tom slučaju ne dolazi do prekida glavnog pretresa.

3. Transformacija skraćenog u opšti postupak posle završetka glavnog pretresa

Postavlja se i pitanje da li može da dođe do transformacije skraćenog u opšti krivični postupak tek posle završetka glavnog pretresa. To bi značilo da je pokrenut i vođen skraćeni postupak pred nadležnim osnovnim ili višim sudom, da je ceo glavni pretres vođen od strane sudije pojedinca u skraćenoj procesnoj formi, ali da je taj sudija tek prilikom izricanja presude konstatovao da je reč o krivičnom delu za koje je propisana kazna zatvora preko osam godina i izrekao takvu kaznu. Takvo postupanje sudije pojedinca predstavljalo bi apsolutno bitnu povredu određaba krivičnog postupka iz člana 438. stava 1. tačke 3. ZKP, jer je presudu doneo sud koji je bio nepropisno sastavljen. Podsećamo da je za prvostepeno suđenje krivičnih dela za koja je propisana kazna zatvora preko osam godina nadležno malo mešovito veće (za dela sa propisanom kaznom zatvora do dvadeset godina), odnosno veliko mešovito veće (za dela sa propisanom kaznom zatvora od trideset do četrdeset godina). Bez obzira na to da li je do drugačije pravne kvalifikacije dela došlo zbog prostog razmimoilaženja sudije i tužioca u pogledu pravne ocene dela ili zbog naknadno izmenjenog činjeničnog opisa dela u optužnom aktu, sud bi bio dužan da blagovremeno reaguje i postupi u skladu sa članom 507. stav 3. ZKP, tako što bi se formiralo veće i glavni pretres počeo iznova. Sudija ne bi smeo da se ležerno ponaša i da svoju pravnu ocenu dela ostavlja za kraj krivičnog postupka, odnosno za momenat izricanja presude. Baš zato što svaka pravna kvalifikacija krivičnog dela podrazumeva delo određene težine i zato što od te okolnosti može zavisiti primena mnogih procesnih ustanova još u toku prvostepenog postupka, sud bi bio dužan da na samom početku glavnog postupka proveri tužiočevu pravnu kvalifikaciju dela i da u skladu sa sopstvenim poimanjem pravne ocene tog dela reguliše sva relevantna procesna pitanja. U skladu sa ovim našim razmišljanjem je i jedan zaključak zajedničke sednice naših najviših sudskih instanci: kad u optužnici postoji očigledan nesklad između činjeničnog opisa krivičnog dela i pravne ocene dela, predsednik veća određuje sastav veća prema pravnoj oceni dela koja proizlazi iz činjeničnog opisa dela u optužnici.³⁹ Isto tako, sud je dužan da

39 Zaključak zajedničke sednice Saveznog suda, republičkih i pokrajinskih vrhovnih sudova i Vrhovnog vojnog suda, br. 3/94 od 28.10.1994, navedeno prema Grubač, M., Vasiljević, T., op. cit., 83.

vodi računa o brojnom sastavu suda i ukoliko do nekih promena u tom pogledu dođe zbog izmene činjeničnog opisa dela u optužnom aktu. Inače, između funkcionalnih jedinica istog suda ne može doći do sukoba nadležnosti, niti stranke mogu isticati prigovor nenadležnosti, ali one mogu pobijati presudu zbog nepropisnog sastava suda.⁴⁰

Navedeno ponašanje sudije pojedinca moglo bi predstavljati i apsolutno bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 438. stava 1. tačke 2. ZKP: ako bi zbog prekvalifikacije dela osnovni sud izrekao presudu za krivično delo za koje je propisana kazna zatvora preko deset godina. Sud je dužan da u toku celog postupka pazi na svoju stvarnu nadležnost. Ako utvrdi da nije stvarno nadležan, on treba da donese jednu od dve odluke, u zavisnosti od faze postupka: a) rešenje o oglašavanju nenadležnim – do početka glavnog pretresa (član 34. stav 1. ZKP) ili b) rešenje o odbacivanju optužnog akta – u toku ili po završetku glavnog pretresa (član 416. stav 1. tačka 1. ZKP).

Osim toga, takva presuda bi se mogla uspešno pobijati i zbog nekih drugih procesnih povreda, kao što je na primer ona iz člana 438. stava 1. tačke 5. ZKP: ako je glavni pretres održan bez lica čije je prisustvo na glavnom pretresu obavezno (na primer zbog toga što je održano suđenje tzv. nedošavšem okrivljenom, što nije moguće u opštem krivičnom postupku). Još jednom napominjemo da drugostepeni sud više ne pazi po službenoj dužnosti ni na jednu apsolutno bitnu povredu odredaba krivičnog postupka, tako da bi takva presuda mogla i opstati, ukoliko se u žalbi niko nije pozvao na navedene povrede.

S druge strane, treba napomenuti da bi pravila drugostepenog postupka u navedenom slučaju trebalo uskladiti sa težinom krivičnog dela koje je obuhvaćeno presudom, odnosno sa pravilima opšte krivičnoprocesne forme. To na prvi pogled može izgledati neprincipijelno, jer je kompletan prvostepeni postupak vođen po pravilima skraćenog postupka. Međutim, u prilog navedenog rešenja govorili bi, pre svega, razlozi pravičnosti. To znači da bi rok za žalbu protiv prvostepene presude iznosio petnaest, a ne osam dana. *Ratio legis* ovog rešenja je u tome da se okrivljenom ostavi primeren rok za sastavljanje žalbe, pošto mu je izrečena presuda za teže delo. Međutim, u slučaju ukidanja te presude u žalbenom postupku, prvostepeni sud kome je predmet upućen na suđenje uzeće za osnovu raniji optužni akt (član 462. stav 1. ZKP). To znači da će, po pravilu, novi glavni pretres ponovo biti u znaku skraćenog postupka. Međutim, ako je prvobitna kvalifikacija bila izmenjena u prvostepenoj presudi, a tužilac to nije pobijao žalbom, raniji optužni akt se ne može uzeti za osnovicu presude ako

40 Grubač, M., Vasiljević, T., op. cit., 83.

dođe do ukidanja presude, jer se ovlašćeni tužilac, neulaganjem žalbe protiv presude u tom pravcu, saglasio sa takvom kvalifikacijom.⁴¹

Ako bi sud ispravno postupio i zbog eventualne stvarne nenadležnosti doneo rešenje o odbacivanju optužnice, krivični postupak bi se, po zahtevu ovlašćenog tužioca, mogao nastaviti pred stvarno nadležnim sudom. Naravno da bi u tom pogledu došlo do njegove transformacije u opšti krivični postupak, a glavni pretres bi morao početi iznova.

4. Transformacija opšteg postupka u skraćeni postupak

Dileme postoje i u pravcu promene opšteg postupka u režim skraćenog postupka. To pitanje može se problematizovati u četiri grupe slučajeva: a) razmimoilaženje tužilaštva i suda u pogledu pravne kvalifikacije dela; b) obustava postupka za delo koje povlači opšti postupak u spojenim predmetima; v) izmena činjeničnog opisa dela u toku glavnog pretresa i g) promene procesnog zakona.

4. 1. Razmimoilaženje tužilaštva i suda u pogledu pravne kvalifikacije dela

Tužilaštvo i sud se mogu razilaziti u pogledu pravne kvalifikacije dela, jer sud nije vezan za tužiočeve predloge u tom pogledu (član 420. stav 2. ZKP). Tako se optuženje može odnositi na delo koje povlači opšti postupak a presuda na delo koje povlači skraćeni postupak. U tom slučaju postavlja se pitanje da li će se na postupak pravnog leka primenjivati pravila opšteg ili skraćenog postupka.

Pitanje nije samo teorijskog karaktera, već ima i praktične reperkusije, s obzirom na to da razlika u dužini žalbenog roka nije beznačajna sa stanovišta okrivljenog. Prema jednom davno zauzetom načelnom stavu (1980), rok za žalbu u tom slučaju iznosi petnaest, a ne osam dana.⁴² U obrazloženju tog načelnog stava navodi se da suprotno rešenje ne bi bilo u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku, koji ne predviđa mogućnost prelaska sa redovnog (opšteg) na skraćeni krivični postupak, već samo eventualnu promenu u suprotnom smeru. Prema tom mišljenju, za određivanje roka za žalbu protiv presude u pomenutom slučaju relevantan je započeti redovan postupak, a ne pravna kval-

41 Vrhovni sud Vojvodine, Kr. 101/69 od 14.11.1969, navedeno prema Grubač, M., Vasiljević T., op. cit., 846-847.

42 Načelni stav je usvojen na XV zajedničkoj sednici Saveznog suda, republičkih i pokrajinskih vrhovnih sudova i Vrhovnog vojnog suda, 1. i 2. oktobar 1980 (navedeno prema Radovanov, A., Lazović, A., op. cit., 26-27). Tako i Okružni sud u Beogradu Kž. 586/93 od 8.4.1993. (Bilten Okružnog suda u Beogradu 41-42/94, 80).

ifikacija krivičnog dela u presudi kojom je taj postupak okončan. Davanje prednosti opštoj formi i u nastavku postupka obrazlaže se još jednim razlogom: u slučaju ukidanja takve presude, novi glavni pretres vodio bi se prema optužnici koja glasi za teže krivično delo (za koje je predviđen opšti krivični postupak), a ne za lakše krivično delo (za koje je predviđen skraćeni postupak), na koje se odnosila ukinuta presuda.⁴³ Tako bi u jednoj istoj stvari došlo do mešovite primene najpre opšteg, pa skraćenog postupka, a zatim ponovo opšteg postupka. Dakle, navedeno rešenje se nameće i zbog toga što krivični postupak nije pravnosnažno okončan i neizvesno je da li će presuda biti ukinuta, u kom slučaju se postupak nastavlja po optužnici, a ne po optužnom predlogu.

Mislimo da navedena argumentacija nije sasvim prihvatljiva. Pre svega, više ne stoji konstatacija da ZKP isključuje mogućnost prelaska iz opšteg u skraćeni postupak. Taj argument je mogao da se navodi sa pozicija ZKP iz 1976. godine, prema kome je skraćeni postupak bio rezervisan za krivična dela za koja je bila propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, ali isključivo pred sudom koji je sudio samo u prvom stepenu. To znači da se skraćeni postupak mogao primenjivati samo u postupku pred opštinskim, ne i pred okružnim sudom. U to vreme zaista nije bilo moguće da se pred okružnim sudom započeti opšti krivični postupak transformiše u skraćeni postupak. Navedeno ograničenje je ukinuto još 2001. godine,⁴⁴ tako da danas tih smetnji više nema. Međutim, i u našoj novijoj sudskoj praksi mogu se naći primeri negiranja primene skraćenog postupka u navedenim slučajevima.⁴⁵

Osim toga, razlozi logičke prirode upućuju na to da u pomenutom slučaju žalbeni rok treba da bude osam, a ne petnaest dana. Smisao skraćenog postupka je u tome da se obezbedi brže i ekonomičnije suđenje za relativno lakša krivična dela. Obrnuto, pripremanje stranaka za učešće u postupku za teža krivična dela je zahtevnije i zahteva više vremena. Zato nam je logično da rok od petnaest dana za žalbu protiv presude treba rezervisati samo za teža krivična dela. Osudom za lakše krivično delo, iako je ono raspravljeno u opštem postupku, prestali su razlozi da okrivljeni koristi one garancije i pogodnosti koje mu pruža opšti postupak, a time i da izjavi žalbu u roku od petnaest umesto osam dana.

Najzad, ni treći navedeni argument nema potrebnu težinu. Čini nam se neopravdanim odmeravati načelnu mogućnost ili nemogućnost primene neke ustanove kroz prizmu nečega što je samo potencijalna, ali ne i neizbežna

43 Tako i Lazin, Đ., op. cit., 32.

44 Videti član 433. ZKP iz 2001. godine.

45 Tako VKS, Kzz 573/2015 od 9.9.2015. (Paragraf lex)

budućnost (ukidanje presude u žalbenom postupku). Osim toga, nema nikakve bojazni od sukcesivnog kombinovanja pravila opšteg i skraćenog postupka u istom predmetu.

Takođe, treba navesti da je u našoj sudskoj praksi bilo i mišljenja koja su se kosila sa zauzetim načelnim stavom naših najviših sudskih instanci. Tako je u jednom predmetu tadašnji Vrhovni vojni sud smatrao da u pomenutom primeru rok za žalbu protiv presude treba da bude osam, a ne petnaest dana. U obrazloženju je naveo da rok za žalbu na prvostepenu presudu ne zavisi od vrste podignutog optužnog akta, već od toga da li je prvostepeni krivični postupak zbog izmenjene pravne kvalifikacije dela vođen i okončan kao redovni ili skraćeni.⁴⁶

4.2. Obustava postupka za delo koje povlači opšti postupak u spojenim predmetima

Kako spajanje postupaka pretpostavlja jedinstvenu procesnu formu, u konkurenciji opšte i skraćene forme, prednost treba dati opštoj formi. To, između ostalog, znači da će javni tužilac u tom slučaju voditi istragu i za dela sa propisanom kaznom zatvora do osam godina. Međutim, ako u istrazi ili povodom preispitivanja optužnog akta dođe do obustave postupka za delo koje potpada pod opštu formu, a u postupku ostane samo delo čija težina povlači skraćenu formu, suđenje treba nastaviti u skraćenom postupku. Tužilac u tom slučaju neće moći podići optužnicu, nego optužni predlog. „U vezi s iznetim treba istaći da bi bilo i nelogično, necelishodno i neekonomično voditi jedan skup, duži i komplikovaniji postupak, kad nestane osnovna pretpostavka za vođenje takvog postupka, tj. težina i društvena opasnost krivičnog dela, pri čemu treba istaći da krivično delo određuje vrstu postupka, a ne obratno“.⁴⁷

4.3. Izmena činjeničnog opisa dela u toku glavnog pretresa

Isto rešenje se nameće i u trećem slučaju. Prema načelnom stavu zauzetom na 41. zajedničkoj sednici naših najviših sudskih instanci 1989. godine, kad nadležni tužilac na glavnom pretresu u opštem krivičnom postupku izmeni činjenični opis dela u optužnom aktu, kojim se uspostavlja obeležja drugog krivičnog dela, koje povlači za sobom skraćenu formu, suđenje treba nastaviti u skraćenom postupku.⁴⁸ U tom pogledu, na toj sednici je odstupljeno od prvo-

46 Vrhovni vojni sud II. K. 343/90 od 7.12.1990., Bilten pravne službe JNA 2/91, 116.

47 Iz obrazloženja načelnog stava zauzetog na 41. zajedničkoj sednici od 22.6.1989, Radovanov, A., Lazović, A., op. cit., 101.

48 Radovanov, A., Lazović, A., op. cit., 101.

bitno zagovarane teze na 15. sednici (1980), da ZKP uopšte ne dopušta prelazak opšteg u skraćeni postupak, i da to ne opravdava ni distinkcija između promene pravne kvalifikacije koja počiva na tužiočevoj izmeni optužbe i one do koje je došlo po oceni suda, a nasuprot shvatanju tužioca.⁴⁹ Zauzeti načelni stav obrazlaže se činjenicom što ovde ovlašćeni tužilac menja svoj optužni akt, koji vezuje sud i nakon eventualnog ukidanja presude. Kada se izmeni činjenični opis krivičnog dela tako da ono više ne potpada pod opšti, nego pod skraćeni postupak, „onda se menja i suština optužnog akta, pa više nije u pitanju optužnica nego optužni predlog, bez obzira što tužilac ne mora promeniti i naziv optužnog akta (optužni predlog umesto optužnice). To mora imati za posledicu i promenu postupka, tj. prelazak sa redovnog na skraćeni postupak.“⁵⁰ Naime, krivično delo iz optužbe određuje vrstu postupka, čak i kada nije izmenjen naziv optužnog akta. Takođe, ako u opštem postupku dođe do promene pravne kvalifikacije krivičnog dela tako da se pokaže krivično delo za koje treba da se sudi u skraćenom postupku, tada se pritvor određuje i produžuje po pravilima skraćenog postupka.⁵¹ U takvim slučajevima i rok za žalbu protiv prvostepene presude iznosi osam, a ne petnaest dana,⁵² a u pogledu obaveštavanja stranaka o sednici veća drugostepenog suda primenjuju se odredbe člana 511. stava 1. ZKP.⁵³ To znači da se samo u slučaju da je izrečena kazna zatvora stranke i branilac obaveštavaju o sednici drugostepenog veća ako su u roku predviđenom za žalbu ili odgovoru na žalbu zahtevali da budu obavešteni o sednici ili su predložili održavanje pretresa pred drugostepenim sudom. U svim ostalim slučajevima oni se obaveštavaju o sednici veća samo ako predsednik veća ili veće nađe da bi prisustvo stranaka bilo korisno za razjašnjenje stvari.

Mogućnost transformacije opšteg u skraćeni postupak proizlazi i iz odredbe člana 34. stava 2. ZKP. Ona predstavlja izuzetak od obaveze suda da u slučaju svoje stvarne ili mesne nenadležnosti donese rešenje o oglašavanju nenadležnim i da po njegovoj pravnosnažnosti predmet uputi nadležnom sudu.⁵⁴

49 Ibidem, 27.

50 Iz obrazloženja zauzetog načelnog stava, Radovanov, A., Lazović, A., op. cit., 101.

51 VS Slovenije, Kž. 817/77-4 od 21.10.1977. u vezi sa odlukom Okružnog suda u Ljubljani, K. 185/77 od 14.10.1977, navedeno prema Vasiljević, T., Grubač, M., op. cit., 938.

52 VVS, II K. 343/90 od 7.12.1990., navedeno prema Vasiljević, T., Grubač, M., op. cit., 950.

53 U tom smislu i načelni stav sa 41. zajedničke sednice Saveznog suda, republičkih i pokrajinskih vrhovnih sudova i Vrhovnog vojnog suda od 22.6.1989. godine (Radovanov, A., Lazović, A., op. cit., 100).

54 Sud je dužan da ceni svoju stvarnu nadležnost i posle potvrđivanja optužnice, a pre započetog glavnog pretresa. Pitanje stvarne nadležnosti u tom delu postupka može se pokrenuti samo ako je nadležnost očigledno pogrešno postavljena na osnovu opisa same optužnice ili ako opis u optužnici ne odgovara stanju koje pokazuju spisi istrage, a takve situacije su sasvim izuzetne (Grubač, M., Vasiljević, T., op. cit., 101).

Prema navedenoj odredbi, ako u toku glavnog pretresa sud ustanovi da je za suđenje nadležan niži sud, neće uputiti predmet tom sudu, nego će sam sprovesti postupak i doneti odluku.⁵⁵ Ova odredba se ne može koristiti ako je glavni pretres bio odgođen, tako da nije ni počeo, ali se može koristiti ako je došlo do odlaganja glavnog pretresa nakon njegovog započinjanja. Sud nije vezan ovom odredbom ni ako je javni tužilac preinačio optužnicu na osnovu dokaza koje je sud izveo pre početka glavnog pretresa po članu 357. ZKP.⁵⁶

Uspostavljajući vezu između pomenute odredbe i razmatrane problematike, podsetićemo da je prvostepeno suđenje podeljeno između osnovnih i viših sudova. Osnovni kriterijum razgraničenja njihove nadležnosti predstavljaju krivična dela sa propisanom novčanom kaznom kao glavnom kaznom ili kaznom zatvora do deset godina, koja su, po pravilu, u nadležnosti osnovnih sudova. Ovde treba imati u vidu da i osnovni i viši sudovi mogu voditi kako opšti, tako i skraćeni postupak. Skraćeni postupak, koji je rezervisan za krivična dela sa propisanom kaznom zatvora do osam godina, po pravilu se vodi pred osnovnim sudovima, koji su nadležni za suđenje krivičnih dela sa propisanom kaznom zatvora do deset godina. Međutim, nije isključena mogućnost ni da viši sud sudi u skraćenom postupku u prvom stepenu, s obzirom na odredbu člana 23. Zakona o uređenju sudova, koja u stvarnu nadležnost viših sudova stavlja i neka taksovno određena krivična dela za koja je propisana kazna zatvora do deset godina. Među tim krivičnim delima mogu se nalaziti i dela za koja je propisana kazna zatvora do osam godina, koja se sude u skraćenom postupku.⁵⁷ Iz svega navedenog proizlazi mogućnost da je pokrenut opšti krivični postupak, ali da se u toku glavnog pretresa ustanovi da je reč o krivičnom delu za koje treba da se sudi u skraćenom postupku. Ne postoji nijedna odredba ZKP koja izričito nalaže da postupanje u skladu sa članom 34. stavom 2. ZKP bude propraćeno i transformacijom započetog postupka u drugu odgovarajuću vrstu postupka, ukoliko na to ukažu promene u poimanju težine krivičnog dela. Međutim, zakonodavac isto tako i ne zabranjuje da do te transformacije dođe. Osim toga, u prilog zagovarane teze o potrebi da u takvim slučajevima dođe do transformacije opšteg u skraćeni postupak, govore i drugi razlozi: formalno-pravni, logički i razlozi pravičnosti.

Razlozi formalne prirode govore da izbor između opšteg i skraćenog postupka zavisi od težine krivičnog dela. Važenje tog pravila ne ograničava se

55 Viši sud neće moći da presudi stvar iz nadležnosti nižeg suda ako tu činjenicu utvrdi van glavnog pretresa (Vasiljević, T., Grubač, M., op. cit., 93).

56 Grubač, M., Vasiljević, T., (2014), Komentar Zakonika o krivičnom postupku, Beograd, Projuris, 101.

57 Primera radi, takav slučaj je sa krivičnim delom primanje mita iz člana 367. stava 2. i 4. KZ, krivičnim delom odavanje državne tajne iz člana 316. stava 2. i 4. KZ, krivičnim delom kršenje zakona od strane sudije, javnog tužioca i njegovog zamenika iz člana 360. stava 1. i 2. KZ, itd.

samo na započinjanje odgovarajuće vrste krivičnog postupka. To pravilo treba da važi i u daljem toku postupka, ako iz bilo kog razloga dođe do promena u sudskoj percepciji okolnosti od kojih zavisi pravna kvalifikacija krivičnog dela. Kombinovanje pravila opšte i skraćene procedure u istom predmetu na prvi pogled može izgledati nespojivo. Međutim, treba imati u vidu da do transformacije postupaka u ovom slučaju dolazi u fazi glavnog pretresa. Najradikalnija razlika između skraćenog i opšteg postupka ogleda se u obaveznom izostanku faze istrage u skraćenom postupku. Druga bitna razlika je u tome što u skraćenom postupku umesto faze potvrđivanja optužnice pred vanpretresnim većem, dolazi do obavezne sudske kontrole optužnog akta od strane sudije pojedinca. Treća razlika ogleda se u tome što je u skraćenom postupku unekoliko modifikovan glavni stadijum, čime su stvorene pretpostavke za neformalnije i brže postupanje. Pošto u našem primeru do transformacije postupka treba da dođe u fazi glavnog pretresa, to znači da su prve dve navedene razlike praktično prebrođene. Ostaju razlike u pogledu prvostepenog i drugostepenog glavnog postupka. One nisu takve prirode da bi isključivale mogućnost nadovezivanja skraćenog postupka na započeti opšti postupak. Osim toga, ne možemo da ne primetimo da je fizionomija glavnog pretresa u skraćenom postupku mnogo manje različita od njegove fizionomije u opštem postupku, nego što je to ranije bio slučaj.⁵⁸ Tako, na primer, više nije moguće da se glavni pretres u skraćenom postupku održi bez prisustva ijedne stranke. To je posledica činjenice da je proširen krug krivičnih dela za koja se vodi skraćeni postupak, tako da se sada u njemu sude i veoma složena krivična dela za koja su propisane visoke zatvorske kazne.

4.4. Promena procesnog zakona

Osnovni princip u pogledu vremenskog važenja krivičnog procesnog prava razlikuje se od osnovnog principa u pogledu vremenskog važenja krivičnog materijalnog prava. Novi krivičnoprocesni zakon primenjuje se od momenta stupanja na snagu (odnosno od zakonom određenog momenta za početak njegove primene) na sve buduće slučajeve krivičnih suđenja, nezavisno od toga da li je krivično delo koje je predmet postupka, izvršeno pre ili posle stupanja na snagu novog procesnog zakona. To ne znači da procesni zakoni imaju retroaktivno dejstvo, jer se oni ne odnose na krivična dela i krivične sankcije, već na procesne subjekte i procesne radnje, koji su uvek sadašnji.⁵⁹

⁵⁸ Tako i Grubač, M., Vasiljević, T., op. cit., 911.

⁵⁹ Grubač, M., (2011), *Krivično procesno pravo*, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, Službeni glasnik, 52.

Navedeno osnovno pravilo primenjivaće se i onda kada je za vreme važenja ranijeg procesnog zakona bio pokrenut krivični postupak, ali je u međuvremenu stupio na snagu novi procesni zakon. Dakle, u tom slučaju ostaju na snazi procesne radnje preduzete po starom procesnom zakonu, a na dalji tok krivičnog postupka primenjuje se novi procesni zakon.

Prema ZKP iz 2001. godine⁶⁰ skraćeni postupak se vodio za krivična dela sa propisanom novčanom kaznom kao glavnom ili kaznom zatvora do pet godina (član 433. ZKP). Prema članu 495. ZKP iz 2011. godine, skraćeni postupak se vodi za krivična dela sa propisanom novčanom kaznom kao glavnom kaznom ili kaznom zatvora do osam godina. Zbog ove promene, u nekim slučajevima moglo bi da dođe do transformacije opšteg u skraćeni postupak. To će se desiti kod krivičnih dela sa propisanom kaznom zatvora preko pet a do osam godina, za koja je pokrenut opšti krivični postupak prema ZKP iz 2001. godine, a koji nije okončan do 1. oktobra 2013. godine, kada je počeo da se primenjuje novi ZKP iz 2011. godine pred svim sudovima u Srbiji. Iako pokrenut prema pravilima opšteg krivičnog postupka, takav predmet će nastaviti da se sudi u skraćenom postupku. Mada je ovde na prvi pogled sve jasno, treba ukazati na nekoliko mogućih situacija, u zavisnosti od toga u kojoj fazi postupka je došlo do promene procesnog zakona.

U prvoj situaciji do promene procesnog zakona dolazi u fazi istrage. Prema odredbi člana 603. novog ZKP, istraga koja je na dan početka primene ovog zakonika u toku, dovršiće se po odredbama ZKP iz 2001. godine, a dalji tok postupka će se sprovesti po odredbama novog ZKP. Iz ovoga bi se možda moglo zaključiti da istragu pokrenutu po starom zakoniku treba voditi do kraja po tom istom zakoniku, a nakon njenog završetka dalji postupak (faza stavljanja pod optužbu i glavni stadijum) nastaviti po novom ZKP. Međutim, mi mislimo da takvo ponašanje u ovom slučaju ne bi bilo u skladu sa intencijom zakonodavca. Navedeni zakonski izuzetak je predviđen zbog toga što je novim zakonikom uveden radikalno drugačiji koncept istrage, koju sada vodi javni tužilac, a ne istražni sudija. U takvim uslovima bilo bi veoma nezgodno da istragu koju je započeo istražni sudija završava javni tužilac. Zato se, po našem mišljenju, doslovna primena odredbe člana 603. ZKP odnosi samo na one slučajeve kada se za dato krivično delo nije promenila vrsta postupka (opšti krivični postupak) ni prema novom ZKP. Drugim rečima, to znači da za takav predmet oba procesna zakona predviđaju istragu kao obaveznu ili moguću procesnu fazu. Ali, ako je u toku istrage za neko krivično delo za koje je propisana

60 Sl. list SRJ 70/2001, 68/2002, i Sl. glasnik RS 58/2004, 85/2005, 115/2005, 46/2006, 49/2007, 20/2009, 72/2009 i 76/2010.

kazna zatvora preko pet a do osam godina, počeo da se primenjuje novi ZKP iz 2011. godine, takvu istragu treba odmah završiti, jer osnovno pravilo u pogledu vremenskog važenja krivičnog procesnog prava nalaže da se uvek primenjuje aktuelni procesni zakon. Prema tom novom zakonu, za takvo krivično delo se ne može voditi istraga, jer podleže pravilima skraćenog postupka. Izostanak faze istrage u skraćenom postupku ne zasniva se na dovoljnosti dokazne građe, već isključivo na težini krivičnog dela, odnosno na proceni koju je *in abstracto* izvršio zakonodavac. Zato istražni sudija ne treba da procenjuje da li je stanje stvari u istrazi dovoljno razjašnjeno, kako to nalaže odredba člana 257. stava 1. ZKP iz 2001. godine. U pogledu same forme završetka istrage treba primeniti odredbe starog ZKP. To znači da se o završetku istrage ne donosi nikakav formalni akt,⁶¹ za razliku od važećeg propisa, po kome javni tužilac donosi naredbu o završetku istrage (član 310. stav 1. ZKP). Po starom zakoniku, istraga se završava dostavljanjem spisa javnom tužiocu (član 257. stav 2. ZKP). Međutim, postavlja se pitanje po odredbama kog zakona će postupiti javni tužilac ako smatra da mu postojeći podaci nisu dovoljni za odluku o podizanju optužnog predloga. Mislimo da u svakom slučaju javni tužilac ne bi mogao da zahteva dopunu istrage u skladu sa članom 257. stavom 2. starog ZKP, jer istrazi nema mesta po novom zakoniku. Javni tužilac bi mogao da računa samo na preduzimanje pojedinih dokaznih (istražnih) radnji pre podizanja optužnog predloga, na šta ima pravo po oba zakonika. Međutim, pitanje je koji zakon će se primenjivati u pogledu preduzimanja tih radnji. Po starom zakonu, takve radnje preduzima istražni sudija ukoliko se složi sa predlogom javnog tužioca (član 435. stav 1. i 2. ZKP).⁶² Po novom zakonu, te radnje preduzima sam javni tužilac (član 499. stav 2. ZKP). Ako se pode od stava da se pojedine dokazne radnje sadržajno ni po čemu ne razlikuju od dokaznih radnji koje su pre toga bile preduzimate u sklopu istrage, onda bi bilo logično da se obezbedi njihovo jedinstvo kroz kontinuiranu primenu starog ZKP. Međutim, smatramo da formalno-pravni razlozi ipak upućuju na drugačije rešenje. Naime, konstatovali smo da započetu istragu treba odmah završiti ako novi ZKP za neko krivično delo više ne predviđa opšti, već skraćeni postupak. Kako se prema članu 603. novog ZKP na dalji postupak nakon završetka istrage primenjuje novi zakonik, jasno je da u gore navedenom slučaju javni tužilac treba sam da preduzme odgovarajuće dokazne radnje u skladu sa članom 499. stavom 2. ZKP. I čisto teorijski posma-

61 Tako i Grubač, M., op. cit., 386; Lopusina, D., op. cit., 184.

62 Neki autori ukazuju da je u sudskom modelu istrage bio masovno zloupotrebljavan institut pojedinih istražnih radnji pre podnošenja optužnog predloga, tako da je praktično vođena istraga i u skraćenom postupku. Procenjuje se da takvih zloupotreba više neće biti, pošto celu istragu sada vodi javni tužilac (Lopusina, D., op. cit., 189).

trano, takve radnje ne pripadaju sferi istrage. Sledeći korak javnog tužioca bio bi podizanje optužnog predloga (član 499. stav 1. novog ZKP), a ne optužnice, pošto više nije reč o opštem postupku.

U slučaju kada je na optužnicu po ranije važećem ZKP izjavljen prigovor o kome do 1.10.2013. godine nije odlučeno, a po novom ZKP je za taj slučaj predviđen skraćeni postupak, sudija pojedinac će postupati kao da prigovora nema, a optužni akt će ispitati shodno odredbama člana 501-503 važećeg ZKP.⁶³

Ako je do početka primene novog ZKP došlo nakon podizanja optužnice, a po novom zakonu treba voditi skraćenu proceduru, takođe će doći do transformacije opšteg u skraćeni postupak. To bi trebalo biti praćeno preimenovanjem optužnice u optužni predlog, osim kada je ona već konzumirana presudom.

5. Zaključna razmatranja

Zakonik o krivičnom postupku ne izjašnjava se eksplicitno o mogućnosti transformacije skraćenog u opšti krivični postupak. Međutim, iz nekih njegovih odredaba proizlazi takva mogućnost, kao i intencija da to bude što jednostavnije. Do takve promene može da dođe zbog izmenjenog činjeničnog opisa krivičnog dela, a time i njegove pravne kvalifikacije. Prelazak iz skraćenog u opštu krivičnoprocesnu formu moguć je pre podizanja optužnog predloga, posle započinjanja glavnog pretresa, kao i posle završetka glavnog pretresa. Takva mogućnost pre podizanja optužnog predloga postoji ako su preduzete pojedine dokazne radnje i ako je osumnjičenom bio određen pritvor, jer se smatra da je skraćeni postupak pokrenut i donošenjem rešenja o određivanju pritvora.

Mogućnost transformacije skraćenog u opšti postupak posle započinjanja glavnog pretresa proizlazi iz odredbe člana 507. stava 3. ZKP, koja govori o obavezi naknadnog formiranja veća u toku glavnog pretresa. Na putu takvog preobražaja u ovoj procesnoj fazi stoji nekoliko prepreka: različit naziv i obavezna sadržina optužnih akata, različiti oblici njihove sudske kontrole, a ponekad i pravila o stvarnoj nadležnosti suda. Međutim, nijedna od tih prepreka nije neotklonjiva. Da bi došlo do prelaska u opštu krivičnoprocesnu formu nije neophodno preimenovanje optužnog predloga u optužnicu, niti vraćanje tog akta u fazu potvrđivanja optužnice. Obavezna kontrola optužnog predloga koju je već obavio sudija pojedinac u skraćenom postupku može se smatrati ekvivalentnom kontroli optužnice koju vrši vanpretresno veće u opštem krivičnom

63 Sa sednice Krivičnog odeljenja Vrhovnog kasacionog suda održane 15.4.2014, na kojoj su dati odgovori na sporna pravna pitanja nižestepenih sudova.

postupku. Neke razlike koje među njima postoje nisu suštinske prirode i mogu se tolerisati. Osim toga, treba imati u vidu da zakonodavac isključuje mogućnost preispitivanja novopodignute ili izmenjene optužnice na glavnom pretresu. Da bi došlo do direktne transformacije postupka u ovoj fazi, bila bi uputna izričita zakonska odredba da će se u takvom slučaju izmenjeni ili novopodignuti optužni akt smatrati potvrđenom optužnicom. Ovlašćeni tužilac bi imao samo obavezu da svoj optužni akt dopuni onim elementima koje mora imati optužnica.

Mogućnosti transformacije skraćenog u opšti postupak tek posle završetka glavnog pretresa jesu ograničene. Ako bi sudija pojedinac tek tada promenio pravnu kvalifikaciju krivičnog dela i izrekao presudu koja se odnosi na delo za koje je propisana kazna zatvora preko osam godina, učinio bi apsolutno bitnu povredu odredaba krivičnog postupka zbog nepropisnog sastava suda. Do preobražaja u opštu krivičnoprocesnu formu moglo bi da dođe i u slučaju donošenja rešenja o odbacivanju optužnog akta zbog stvarne nenadležnosti suda, nakon čega bi se krivični postupak mogao nastaviti pred stvarno nadležnim sudom u opštoj procesnoj formi.

Dileme postoje i u pravcu promene opšteg postupka u režim skraćenog postupka. To pitanje može se problematizovati u četiri grupe slučajeva: a) razmimoilaženje tužilaštva i suda u pogledu pravne kvalifikacije dela; b) obustava postupka za delo koje povlači opšti postupak u spojenim predmetima; v) izmena činjeničnog opisa dela u toku glavnog pretresa i g) promene procesnog zakona. Najviše kontroverzi postoji u vezi s prvim slučajem. Ako se optuženje odnosi na delo koje povlači opšti postupak, a presuda na delo koje povlači skraćeni postupak, smatramo da na fazu pravnih lekova treba primenjivati pravila skraćenog postupka. Takvo rešenje odudara od jednog načelnog stava koji su naše najviše sudske instance zauzele 1980. godine. O prihvatljivosti rešenja koje predlažemo govore formalno-pravni i logički razlozi, kao i činjenica da naše važeće krivičnoprocesno zakonodavstvo više ne isključuje mogućnost prelaska opšteg u skraćeni postupak, s obzirom na to da skraćena procedura više nije rezervisana samo za sudove koji sude samo u prvom stepenu (osnovne sudove).

Snežana Brkić, Ph. D., Full Professor
Faculty of Law, University in Novi Sad

SIMPLIFIED AND GENERAL CRIMINAL PROCEDURE AND THEIR TRANSFORMATIONS

This article focuses on the considerations on simplified criminal procedure's capacities to transform into a general criminal procedure and vice versa. The Code of criminal procedure does not offer explicit guidelines as to such transformations, but some of its stipulations imply this possibility, as well as an intention to make it as simple as possible. A transformation from a simplified procedure to a general procedure can happen before filing an indictment, after the commencement of hearing, as well as after the hearing. A special attention is given to the transformation of the procedure after the hearing. Upon a review of the legal provisions that offer such a possibility, the article points to some realistic or seeming obstacles to this course of action: the name and the mandatory contents of the indictment, the form of the court control of the indictment and the real competence of the court. The author offers her own view of the problems stated and suggestions for overcoming them. A transformation from a general procedure to a simplified procedure can be problematised in four cases: 1) differences of opinion between the Attorney General's Office and the court on the qualification of the act; 2) a cessation of the procedure for an act which requires a general procedure in connected cases; 3) changes to the factual description of the act during the hearing; and 4) changes to the procedural legislation.

Key words: *simplified criminal procedure, general criminal procedure, transformation of criminal procedure, changes to indictment*

